

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cvrsvs Theologici ...

Ea Brevitate Conscriptus, Qvam Tot Tantarvmqve Rervm Amplitudo Et
Varietas Patitvr ...

Quas Prima Pars Et Prima Secundæ Divi Thomæ Complectvntvr -
Qvæstiones Insvper Ad Mores & praxim spectantes, quæ peculiarem cum
Scholasticis habent connexionem, declarantur

Carleton, Thomas Compton

Leodii, 1659

Dispvatio LXV. De generatione Verbi.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13718

DISPUTATIO LXV.

De Generatione Verbi.

INTER varias & gravissimas, que in materiâ de Trinitate discutiendâ occurrunt difficultates, hæc de Verbi generatione, tanta tanque sublimis sanctis Patribus est visa, ut eam explicatu non difficilem solum, sed impossibilem judicarent. Hinc S. Ambrosius lib. 1. de Fide ad Gratianum, cap. primo: Mihi, inquit, impossibile est generationis istius scire secretum; vox filet, mens deficit, non tantum mea, sed etiam Angelorum, supra potestates, supra Angelos, supra omnem sensum est. Sanctus etiam Augustinus lib. 5. contra Maximinum, cap. 14. De Patre, inquit, est Filius, de Patre est Spiritus Sanctus, sed ille genitus, iste procedens; quid autem inter procedere, & nasci intersit, de illa excellentissimâ naturâ loquens explicare quis potest? distinguere inter illam generationem, & hanc processionem nescio, non sufficio: hæc ille. Idem etiam affirmant alii Patres, qui suam hæc in parte & in intelligendo tenuitatem, & in declarando infantiam agnoverunt. Quæ quamvis ita sint, nihil tamen vel contra altissimi hujus mysterii dignitatem, vel debitam Patribus hæc, Ecclesiæque luminibus reverentiam facturum me existimo, si Theologorum vestigiis insistens, qualemqualem rei hujus explicationem aggrediar, illamque è summis, quibus obvoluta est tenebris utcumque eruere, lucisque ei aliquid adferre contendam.

SECTIO PRIMA.

Nonnulla circa generationem Verbi præmittuntur.

I. Certum est divini Verbi processionem, esse generationem.

ID hic inprimis tanquam fide certum statuendum, Divini scilicet Verbi processionem esse generationem, hoc enim Patres, hoc Concilia, hoc divinæ literæ testantur, nobisque credendum proponunt: sic Psal. 2. v. 7. dicitur, Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod testimonium, quamvis nonnulli aliò referant, & Apostolus ipse Actor. 13. v. 33. ad Christi resurrectionem probandam adducat, S. Augustinus tamen, S. Anselmus, Sanctus Thomas, & alii, de generatione Christi æternâ illud intelligendum existimant. Unde Cardinalis Bellarminus præsentem versiculum explicans, hunc literalem ait esse illius loci sensum. Huc etiam spectat illud Isaïæ 53. v. 8. Generationem ejus quis enarrabit? Quod quamvis altum etiam habeat sensum, S. tamen Chrysostronus, S. Cyrillus Alexandrinus, S. Hieronymus, & S. Augustinus illud de æternâ Verbi productione accipiunt. Idem insuper probat id quod habetur Psal. 109. v. 4. Ex utero ante Luciferum genui te. Hinc etiam in Symbolo S. Athanasii, & Nicæno dicitur Pater generans, Filius nascens, &c.

Filii productionem esse generationem auctoritate ostenditur.

II. Productio spiritus sancti non est generatio.

Non minus etiam certum est Spiritus Sancti productionem non esse generationem, tum quia in divinis literis solum Verbum vocatur Filius,

imò Filius Unigenitus: tum quia in Symbolo Athanasii de Spiritu Sancto dicitur, Non factus, nec genitus, sed procedens. Idem etiam definitum habetur in Concilio Toletano primo, provinciali illo quidem, sed à Leone primo confirmato.

Ad clariùs autem & ordinatiùs in hæc questione procedendum, Generationis, de quâ hic agimus, nempe generationis viventium, definitio præmittenda. Est ergo hæc generatio Origo viventis à vivente, tanquam à principio conjuncto, in similitudinem naturæ: quam ex Aristotele lib. 7. Met. cap. 8. tradit S. Thomas hic, q. 27. art. 2. eamque fusè declaravi Disp. 2. de Gen. sect. primâ.

III. Statuitur generatio nis definitio.

Dicitur itaque Origo viventis à vivente, ut denotetur, hic tam principium quàm terminum debere esse substantiam viventem: deinde etiam ut distinguatur à nutritione, quæ non est productio viventis, sed tantum partis viventis. Dicitur verò Origo, seu processio, non mutatio, hæc quippe creaturarum propria est, rerumque etiam maxime vilium & imperfectarum, ac Deo penitus repugnat. Additur, à principio conjuncto, ut significetur aliquid Patris inesse debere, & conjungi Filio, quod in generatione naturali est semen, ex quo à parentibus communicato corpus proli conficitur, ut hoc pacto parens vivat adhuc quodammodo in Filio, cui nimirum aliquid sui tribuit, & in hoc Filius naturalis differt ab adoptivo: quâ de causâ ait S. Augustinus Patrem gignere alium se, & post mortem, esse adhuc in filio superstitem.

IV. Explicatio definitionis postea generationis viventium.

Quo pacto dicatur Pater in creatib gignere alium se.

Hoc

V. Hoc autem, quod à Patre confertur Filio, à virtute ei intrinsecà conferri debet, defectu cuius Evæ ex costâ Adæ productio, non fuit generatio. Vox *Principium* hîc, prout nimirum conjungitur voci *Origo*, concursum denotat activum. Tandem per illas particulas *In similitudinem naturæ*, significatur, ut aliqui volunt, in generante & genito eandem esse debere naturam specificam, ob quam causam mûlum aiunt non esse, aut equi, aut afînæ filium. Alii tamen sufficere existimant participationem naturæ genericæ. Ad generationem verò requiritur, ut sit in naturâ cognoscente. Videatur sectio prima, Disp. secundæ de Generatione, ubi hæc omnia latius sunt explicata.

VI. Hinc oritur præfens difficultas; ex præfatâ enim generationis definitione sequi videtur, Spiritus Sancti productionem esse generationem, cum & viventis à vivente sit, & à principio conjuncto, Patris scilicet & Filii substantiâ, ac tandem eandem cum iis habeat naturam, sicque procedit etiam in similitudinem naturæ, nihil proinde ejus productioni deest ad perfectam generationem. Hæc difficultas mirum est quomodo, non recentiorum tantum, sed antiquorum etiam Theologorum torserit ingenium, eosque in varias, maximèque oppositas, ut in sequentibus constabit, distraherit sententias.

Theologi hæc in parte maxime divisi.

Volunt aliqui generari Filium, quia est ab uno principio.

Pater & Filius sunt unus spirator, duo spirantes.

Eiusdem prolis duo patres esse negantur.

Solvitur prædicta sententia fundamentum.

SECTIO SECUNDA.

Referuntur quædam circa Verbi generationem Scholasticorum sententiæ.

I. PRIMA itaque sententia est, ideo generari Filium, quia est ab unico supposito, non verò generari Spiritum Sanctum quia procedit à duobus, idque, ut supra vidimus, ex vi suæ productionis postulat; quanvis enim Pater & Filius sint unus Spirator, quia per eandem spirationem activam, ut Disp. 52. sect. 3. ostendimus, ad ejus productionem concurrunt, sunt nihilominus duo spirantes: ita Richardus de S. Victore lib. 6. de Trin. cap. 8. & 17. S. Bonav. in 1. dist. 13. q. 3. Durandus, & alii: favet S. Thomas in 1. dist. 13. q. 1. art. 2. & alibi: videturque S. Augustini lib. 15. de Trin. cap. 26. & de triplici habitaculo cap. 6. ubi in appendice sic habet: *Quid interest inter nasci, quod ad Filium pertinet, & procedere, quod ad Spiritum Sanctum, excepto quod unus ab uno natus est, alter à duobus procedit.*

II. Fundamentum hujus sententiæ est: in creatis quippe videmus quando duo ad prolis generationem concurrunt, eos diversimodè concurrere, per modum scilicet Patris & Matris, in quocunque demum hæc diversitas consistat, nec ejusdem prolis duos esse posse Patres, ergo cum Spiritus Sanctus à duobus procedat, ipso facto illius productio non est generatio, nec is Filius; nulla siquidem est ratio, cur unius potius Filius sit, quam alterius: duorum autem, ut vidimus, esse Filium non potest.

III. Hæc sententia propter tantorum virorum auctoritatem absque dubio est probabilis: majorem tamen meo iudicio ab auctoritate firmitatem accipit, quam à ratione; fundamentum namque cui innititur, non videtur subsistere, imò solvit seipsum; ideo enim dicitur in creatis duos ejusdem prolis non posse esse Patres, quia uterque diverso modo concurrat: si ergo duo possent eodem

modo concurrere, possent etiam duo ejusdem prolis esse Patres: sed in divinis Pater & Filius eodem modo ad tertie Personæ productionem concurrunt, spirando scilicet, imò ut unus spirator: ergo quantum ad hanc rationem, nisi aliud addatur, nil obstat quo minus sit utriusque Filius, & ipsius processio generatio.

Nec etiam urget, quod in gratiam hujus sententiæ opponunt aliqui, Patrem nimirum hîc concurrere ut primum fontem divinitatis, cum primò producat Filium, ac demum unâ cum eo ad Spiritus Sancti productionem concurrat: hoc, inquam, non urget; sicut quamvis Adamus sit primus fons totius generis humani, si tamen ex una è filiabus aut neptibus prolem suscepisset, fuisset verè illius prolis pater.

Secunda sententia affirmat, Filii processionem propterea esse generationem, quia hîc primò producit, nempe per intellectum; Spiritus Sanctus verò producit secundò, utpote cujus processio est per voluntatem: ita recentiores aliqui. Sed mira mihi videtur hæc sententia; & contra eam est, oppositum enim semper videmus in creatis, ubi non primæ tantum prolis seu personæ, sed secundæ etiam ac tertie, & sequentium productio est generatio, & proles omnes dicuntur propriè Filii, qua de re nonnulla dicta sunt numero præcedente. Si autem posterioritas temporis non obstat conceptu generationis, multo minus obstat posterioritas rationis, aut etiam naturæ, sicubi inveniretur,

SECTIO TERTIA.

Sententia de imagine.

TERTIA sententia ideo Filii productionem vult esse generationem, non productionem Spiritus Sancti, quia licet juxta hujus sententiæ auctores utraque Persona ex vi suæ productionis accipiat naturam divinam, Filius tamen, eam accipit per intellectum, sicque ex vi suæ productionis procedit ut imago Patris, & peculiari modo ei similis: Spiritus Sanctus verò, quamvis eandem naturam divinam per suam productionem recipiat, cum nihilominus non per intellectum procedat, sed per voluntatem, peculiarem illam cum Patre & Filio similitudinem ex vi productionis non accipit, sed procedit formaliter per modum impulsûs, sicque non procedit ut imago sui principii, & consequenter non est Filius, nec ejus processio generatio: ita Bartholomæus Torrez 1. p. q. 27. art. 2. par. 4. Vasquez hîc, Disp. 113. Alarcon 1. p. tract. 5. Disp. 8. cap. penultimo: quæ etiam sententia à nonnullis tribuitur Cajetano, videturque communis Thomistarum.

Hanc opinionem fusiùs declaravi Disp. præcedente sect. 2. & 3. ejus tamen resolutionem huc remisî. Quamvis ergo summâ eam contentione à suis auctoribus defensam, & illustratam videam, nullâ tamen ratione illam amplectendam censeo; imò quò magis eam considero, eo minus præsentî illam difficultati satisfacere existimo.

Ratio est, ex hac quippe opinione sequitur Spiritus Sancti productionem esse generationem: si enim, ut hi affirmant, ex vi processionis accipiat naturam divinam, ipsius productio non minus erit generatio, quam productio Filii; definitio siquidem generationis, nempe *Origo viventis à vivente*

IV. Non obstat Patrem hîc concurrere ut primum fontem divinitatis.

V. Vult aliqui Filii productionem esse generationem, quia est prima.

I. Tertia sententia, de ratione imaginis.

Cur secundum aliquos Filium, non Spiritus Sanctus, procedat ut imago.

II. Prædicta opinio difficultati præfenti non satisfaciunt.

III. Sequitur Spiritus Sancti processio non esse generationem.

à vivente, ut à principio conjuncto, in similitudinem naturæ, ei verè & propriè conveniet, ut singulas particulas applicanti constabit.

IV. Dices, non procedit ut imago. *Spiritus S. qui in hac sententiâ procedit ut imago.* Contrà, secundùm hujus sententiæ auctores procedit ut imago Patris & Filii, ad hoc enim ut aliquid sit imago, aliud non requiritur, quàm ut procedat similis in naturâ principio, à quo producitur; nec enim ob aliud Filius in creatis est imago Patris, quàm quia per productionem similis ei evadit in naturâ, quam sibi à parente habet communicatam: si ergo Spiritus Sanctus ex vi processions accipiat Patris & Filii naturam, evadet iis formaliter in naturâ similis, critque eorum imago.

V. Respondent, non procedere ut imaginem, quia non producitur per intellectum, sicque non ut peculiariter representativus Patris & Filii, à quibus procedit. *Ita quis sit imago Patris, non est opus ut producat per intellectum.* Contrà, ut quid sit propriè imago, nil opus ut producat per intellectum, Filius enim in creatis est secundum omnes verè & propriè imago sui Patris, à quo tamen per intellectum non producitur, sed ut sit illius imago, ut dixi, sufficit quod producatur similis parenti in naturâ.

VI. Quod ergo Spiritus Sanctus non procedat per intellectum, non obstat in eo rationi imaginis & Filii, si ex vi processions accipiat naturam, erit enim imago Physica sui principii, & tam perfectè, imò multò perfectius imago Patris & Filii, quàm proles in creatis est imago sui parentis, & consequenter tam erit illorum Filius, ejusque processio generatio: quod tamen salvâ fide dici non potest. *Spiritus S. erit in hac sententiâ imago physica Patris & Filii.*

VII. Licet verò Filius in divinis habeat ex vi processions peculiarem illam similitudinem intentionalem, non propterea est magis similis Patri similitudine essentiali, seu in naturâ, in quo præcipuè ratio imaginis consistit, similitudo etiam intentionalis, seu cognitio, est imago tantùm & similitudo metaphoricè, quatenus scilicet quemadmodum ex pictâ rei alicujus imagine, & lineamentis in tabellâ artificiosè ductis devenimus in rei illius cognitionem, ita cognitio intellectui eam formaliter representat. *Imago duplex, intentionalis & physica.* Hæc tamen representatio ut dixi, est metaphorica tantùm imago, cum in entitate, rei quam representat, maxime sit dissimilis, cognitio namque spiritualis alicui corporeum, positiva negativum, increata creatum representat, & e contra: hæc promde similitudo nihil ad conceptum generationis conducit. *Cognitio rei alicujus est tantum imago illius metaphorica.*

SECTIO QUARTA.

Refertur, & impugnatur opinio de fecunditate.

I. QUARTO itaque affirmant alii, Spiritum Sanctum idcirco non esse Filium, quia licet per productionem accipiat essentialiam divinam, non tamen eam accipit fecundam, seu cum virtute producendi aliam Personam ad intra, quod nihilominus esse necessarium aiunt ad conceptum generationis, quæ requirit ut Persona producta procedat in similitudinem naturæ. *Volunt nonnulli Spiritum Sanctum non esse Filium, quia non habet fecunditatem.* Natura autem juxta Philosophum est principium motus & quietis, ejus in quo est. Aiunt itaque Spiritum Sanctum ex vi productionis procedere in similitudinem essentiali, non tamen naturæ, eaque de causâ, inquirunt, ejus processio non est generatio, nec is

Filius: ita Richardus de S. Victore lib. 6. cap. 11. idem docere videtur S. Bonaventura in 1. dist. 31. art. 2. quaest. 2. quos sequitur P. Zuniga Disp. 2. dub. 20. memb. 9. & alii.

Hanc sententiâ, quamvis acuta sit, & ingeniosa, ac quandam præ se ferre probabilitatis speciem primâ fronte videatur, re tamen bene pensâ nullo modo censco amplectendam. *II. Auctoritate rejicitur sententiâ fecunditatis naturæ.* Et primò, si spectemus auctoritatem, quæ magni semper, in hac præsertim materiâ habita est, hæc opinio est contra communem, tum Græcorum, tum Latinorum Patrum sententiâ; Græci siquidem, etsi secundæ Personæ negarent virtutem producendi Spiritum Sanctum, non tamen propterea eam negabant esse Filium, Latini etiam ex eo quòd Græci hanc virtutem in secundâ Personâ non esse assererent, contra eos non intulerunt unquam sequi non dari Filium in divinis: ergo nec hi nec illi censabant virtutem producendi aliam Personam, esse de conceptu Filii.

Imò Concilia & Patres Naturam & Essentialiam promiscuè pro eodem accipiunt: sic in 5. Syn. generali, can. 1. dicitur: *III. Natura & Essentialia pro eodem à Patribus & Conciliis sumuntur.* Si quis non constitatur Patris & Filii & Spiritus Sancti unam naturam, sive essentialiam, &c. Item in Concil. Lateran. cap. Damnamus de Summâ Trin. sic habetur: *Qualitè trium Personarum est illa res, videlicet substantia, essentialia, seu natura divina, &c.* Idem etiam definit 6. Synodus, traditurque à S. Augustino & aliis Patribus, quos affert P. Ruiz Disp. 20. sect. 5. & Disp. 22. sect. tertiâ.

Ex his ergo habetur Naturam juxta Concilia & Patres non significare virtutem productivam, hæc enim non est omnibus Personis communis, sicut secundum illos est natura. Deinde cum in hoc loquendi modo Concilia & Patres conspiciunt, ac Naturam & Essentialiam semper sumunt pro eodem, non est tutum ab iis hac in parte discedere: nam, ut rectè advertunt recentiores aliqui, si quis semel asserat Spiritum Sanctum non accipere naturam divinam nisi largè, alius licitum sibi existimabit asserere eundem non nisi largè accipere divinitatem. *IV. A Conciliis & Patribus in modo loquendi non recedendum.* Hic ergo appositè veniunt verba Divi Augustini lib. 10. de Civit. cap. 23. *S. August.* quæ supra ex aliâ occasione attuli: *Philosophus liberum est, quibus voluerint uti verbis, nobis autem ad certam regulam loqui fas est.*

Recentiores ergo aliqui, ut hoc incommodum evitent, aiunt Spiritum Sanctum ex vi processions accipere Naturam divinam, sicut Essentialiam, utpote quæ nullo modo distinguuntur, ideo tamen non esse Filium, quia non eam accipit quoad omnem actum seu exercitium naturæ, quale est producere aliud suppositum; hoc enim, inquirunt, non minus est exercitium divinæ naturæ, quàm intelligere & velle. *V. Alii hanc sententiâ defendendâ modis.* Dicunt itaque Spiritum Sanctum esse Patri & Filio in Naturâ similem quoad rem habitam, non tamen quoad habendi modum.

Sed contra primò: si enim ex vi processions evadat Patri & Filio in naturâ similis, erit eorum Filius, definitio enim generationis, *VI. Variè impugnatur hic respondendâ modis.* origo viventi &c. in similitudinem naturæ, ei perfectè conveniet, nec aliud ad conceptum generationis & Filii dicebant Philosophi esse necessarium. Deinde est etiam contra auctoritatem Patrum, tam Græcorum quàm Latinorum, qui, ut num. 2. vidimus, hujusmodi actum, seu exercitium ad rationem Filii, & generationis non requirebant. Tertio quia cum Filius, quamvis procedat potens producere, seu spirare, non

tamen

tamen habeat virtutem generandi, non erit ex vi productionis perfecta imago Patris, cum non procedat similis Patri in actu generandi, qui tamen in hac sententia est praeipuus actus naturae. Quare sicut Spiritus Sanctus non est omnino Filius, quia nullam accipit virtutem producendi ad intra, ita secunda Persona non erit perfecte & adequatè Filius, quia in actu producendi non procedit perfecte similis Patri.

VII. Hinc etiam ulterius sequitur, Filium in creatis esse formaliter perfectiorem seu perfectius sortiri rationem Filii, secundum hanc sententiam, quam in divinis. Dixi formaliter; sicut enim imago seu statua Petri ex ligno vel lapide confecta, quae omnia ejus membra ac lineamenta exprimit, perfectior est formaliter, quam statua ex auro aut alia pretiosissima materia, quae aliquam corporis illius partem non referret, ita in presenti, quamvis Filius in divinis sit entitativè infinites perfectior ullo, in omnibus Filiis creatis, non tamen erit tam perfecta Patris imago, nec ei in naturâ tam perfecte similis, & consequenter non ita perfecte similis formaliter, si ad similitudinem in naturâ, ut volunt hi auctores, requiratur, non solum ut naturam, seu essentiam exprimat, sed etiam operandi virtutem, hanc enim perfectius refert Filius in creatis, cum in virtute generandi Patrem representet, quae peculiariter est Patris ut Patris; in hac autem Filius in divinis Patrem non refert, cum eam virtutem à Patre sibi communicatam non habeat, sicut habet Filius creatus, sicque hic est similior Patri, quam Filius in divinis.

VIII. Respondent, de ratione Filii in divinis esse, ut sit similis Patri, quantum natura divina est capax: naturae autem divinae repugnat ut Filius per processionem accipiat virtutem generandi, sic enim essent in divinis plures Filii. Contrâ, ergo etiam Spiritus Sanctus erit Filius, cum Patrem & Filium referat, quantum natura divina est capax: huic autem repugnat, ut Spiritus Sanctus recipiat virtutem spirandi & producendi ad intra, sic enim essent plures Spiritus Sancti, adeoque plures in Deo Personae, quam tres. Quare hanc sententiam non existimo admittendam.

I. Quinta igitur hac in re sententia ideo Filii processione ait esse generationem, quia procedit per intellectiorem actualem, in qua essentiam, seu naturam divinam sitam esse affirmant hujus sententiae Auctores: sicque, inquirunt, cum per productionem formaliter accipiat actualem intellectiorem, seu essentiam, ex vi productionis procedit similis in naturâ Patri, & hoc modo ejus productio est generatio, & ipse Filius: Spiritus Sanctus verò, cum non per intellectiorem procedat, sed per volitionem seu amorem, ex vi processione volitionem tantum accipit, seu amorem divinum, non essentiam, & hoc pacto non procedit formaliter similis in naturâ, sed in volitione tantum & amore; naturam verò solum accipit consequenter: ita Suarez lib. 11. de Trin. cap. quinto, num. 16. idem tenere videtur Albertinus de praedic. Relat. coroll. 14. & non pauci ex recentioribus; fusc

etiam hunc generationis Verbi explicandi modum defendit P. Arriaga hic, Disp. quadragesima-septimâ, sect. octavâ. Hæc sententia, si fundamentum cui innititur, essentiam scilicet divinam in actuali intellectu sitam esse, subsisteret, omnium expeditissima mihi videretur hunc nodum solvendi via, altissimamque hoc mysterium è tenebris eruendi: quam proinde in Philosophiâ, lib. 2. de Gener. sect. 1. num. 7. obiter explicui, & secutus sum. Cum verò principiis Theologicis hic à me statutis non conveniat; suprâ namque Disput. 4. sect. octavâ Essentiam divinam, non in actuali intellectu, sed in actu primo intelligendi consistere asserui, alia hanc Verbi generationem explicandi necessariò mihi inveniunda est ratio, quam Sect. sequente declarabo. P. Arriaga, quamvis primâ parte, Disput. 16. quoad essentiam divinam constitutionem nobiscum sentiat, eam scilicet in actu primo intelligendi sitam esse, Disputatione tamen 47. sect. 8. num. 63. hoc non obstante asserit Filii processione ideo esse generationem, quia ex vi productionis accipit actualem intellectualem: in hac enim ait divinam essentiam consistere virtualiter, quamvis ratione nostrâ eam adhuc in actu primo intelligendi constituat. Sed contrâ: duas enim in eadem re essentias hoc modo statuere est contra formalem rationem, & ut ita dicam essentiam essentiae: hæc enim est illud, per quod res aliqua primò ab omni aliâ distinguitur, quodque reliquorum quæ in re illâ continentur radix est ac fundamentum: hoc autem in Deo, non est actualis intellectio: ante illam enim per actum primum intelligendi à se distinguitur Deus ob omni re creatâ, estque radix, seu primus in Deo conceptus determinatus, ad quem alia Dei attributa consequuntur: Unde sancti Patres de scientiâ Dei, seu sapientiâ, quæ in actuali intellectu consistit, eodem modo loquuntur, quo de aliis attributis, eamque dicunt non esse Naturam seu Essentiam, sed circa Naturam & Essentiam, ut vidimus suprâ, Disp. quartâ, sect. 8. ubi hæc fusiùs sunt declarata. Dicit, actum primum intelligendi ratione quidem nostrâ esse primum prædicatum, per quod Deus distinguitur, non tamen esse primum distinctivum virtuale, cum ab actuali intellectu non distinguatur virtualiter; sicque licet ratione nostrâ prior sit actuali intellectu, & hæc in illo fundetur, non tamen est prior hac virtualiter, sed primum distinctivum virtuale, & consequenter essentia, seu natura virtualiter sumpta consistit in intellectu actualem.

II. Quisdam de generatione Verbi non satis loquuntur consequenter. **III.** Quisdam de generatione Verbi non satis loquuntur consequenter. **IV.** Prima tantum in re quævis constitui debet essentia. **V.** Primum distinctivum virtuale ratione & virtualiter. **VI.** Ad essentiam non requiritur distinctio virtualis. **VII.** Actus primus intelligendi distinctivus virtualiter ab actuali intellectu.

SECTIO QUINTA.

Sententia de actuali intellectu à Patre formaliter communicatâ.

I. Volunt aliqui Filium generari quia accipit formaliter intellectiorem. **II.** Quis possit loquatur de processione Spiritus Sancti. **III.** Quis possit loquatur de processione Spiritus Sancti.

etiam hunc generationis Verbi explicandi modum defendit P. Arriaga hic, Disp. quadragesima-septimâ, sect. octavâ.

Hæc sententia, si fundamentum cui innititur, essentiam scilicet divinam in actuali intellectu sitam esse, subsisteret, omnium expeditissima mihi videretur hunc nodum solvendi via, altissimamque hoc mysterium è tenebris eruendi: quam proinde in Philosophiâ, lib. 2. de Gener. sect. 1. num. 7. obiter explicui, & secutus sum. Cum verò principiis Theologicis hic à me statutis non conveniat; suprâ namque Disput. 4. sect. octavâ Essentiam divinam, non in actuali intellectu, sed in actu primo intelligendi consistere asserui, alia hanc Verbi generationem explicandi necessariò mihi inveniunda est ratio, quam Sect. sequente declarabo.

P. Arriaga, quamvis primâ parte, Disput. 16. quoad essentiam divinam constitutionem nobiscum sentiat, eam scilicet in actu primo intelligendi sitam esse, Disputatione tamen 47. sect. 8. num. 63. hoc non obstante asserit Filii processione ideo esse generationem, quia ex vi productionis accipit actualem intellectualem: in hac enim ait divinam essentiam consistere virtualiter, quamvis ratione nostrâ eam adhuc in actu primo intelligendi constituat.

Sed contrâ: duas enim in eadem re essentias hoc modo statuere est contra formalem rationem, & ut ita dicam essentiam essentiae: hæc enim est illud, per quod res aliqua primò ab omni aliâ distinguitur, quodque reliquorum quæ in re illâ continentur radix est ac fundamentum: hoc autem in Deo, non est actualis intellectio: ante illam enim per actum primum intelligendi à se distinguitur Deus ob omni re creatâ, estque radix, seu primus in Deo conceptus determinatus, ad quem alia Dei attributa consequuntur: Unde sancti Patres de scientiâ Dei, seu sapientiâ, quæ in actuali intellectu consistit, eodem modo loquuntur, quo de aliis attributis, eamque dicunt non esse Naturam seu Essentiam, sed circa Naturam & Essentiam, ut vidimus suprâ, Disp. quartâ, sect. 8. ubi hæc fusiùs sunt declarata.

Dicit, actum primum intelligendi ratione quidem nostrâ esse primum prædicatum, per quod Deus distinguitur, non tamen esse primum distinctivum virtuale, cum ab actuali intellectu non distinguatur virtualiter; sicque licet ratione nostrâ prior sit actuali intellectu, & hæc in illo fundetur, non tamen est prior hac virtualiter, sed primum distinctivum virtuale, & consequenter essentia, seu natura virtualiter sumpta consistit in intellectu actualem.

Sed contrâ primò: in prædicato enim illo, quod constituit essentiam alicujus rei propriè dictam, non requiritur virtualis distinctio à reliquis, ut ostendi Disputatione illâ quartâ citatâ, sectione octavâ. Contrâ secundò, & præcipuè: actus enim hic primus intelligendi distinguitur virtualiter ab actuali intellectu: ergo ruit id in quo ipse totam suam fundat sententiam: antecedens probatur ex doctrinâ ab eo, tum hic, tum alibi sæpiùs traditâ: quotiescunque nimirum prædicatis inter se realiter identificatis conveniunt à parte rei duo contradictoria, illa distingui virtualiter: sicut quia communicatur Filio Natura, non Paternitas, infert eas distingui virtualiter: idem est de intellectu & volitione, quarum hæc Spiritui Sancto non Filio, illa Filio non Spiritui Sancto ex vi processione formaliter communicatur.

Ex his

VII. Ex his itaque proba, in ipsius sententia sequi, actum primum intelligendi in Deo distingui virtualiter ab actuali intellectu: at enim expressè intellectualem actualem ex vi productionis formaliter communicari Filio, actum primum intelligendi non communicari: ergo iis conveniunt prædicata contradictoria: ergo distinguuntur virtualiter. Imò hoc ipsum quod isthic dicit actualem scilicet intellectiorem esse in Deo primum distinctivum virtuale, actum verò primum intelligendi non esse, arguit inter ea distinctionem virtualeam, cum hæc etiam sint prædicata contradictoria.

VIII. Malè ergo hac Disputatione 47. sect. 8. num. 62. pro fundamento hujus foræ sententiæ supponit, ante actualem intellectualem non dari in prædicatis divinis aliquid virtualiter distinctum, cum vis hæc intelligendi radicalis actualem intellectualem antecedit, ut ipse fatetur, & ut hic ex ipsius principiis ostendi, virtualiter ab eâ distinguatur, cum contradictoria de iis prædicata verificentur. Hæc sententia magis impugnabitur Sect. sequente.

SECTIO SEXTA.

Verisimilior ratio, cur Filii, non Spiritus Sancti processio, sit generatio.

I. Quidquam hæc in re stabilire est difficultissimum. Quid tamen mihi juxta nostra principia verisimilium videatur, hic obiter aperiam.

II. Sistendo itaque in principiis à me supra Disp. 4. sect. 8. de divinæ Essentiæ constitutione positus, eam nimirum, non in actuali intellectu, sed radicali, actu scilicet primo intelligendi consistere: existimo non actualem intellectualem tantum, sed actum etiam primum intelligendi, seu naturam Filio à Patre ex vi productionis formaliter communicari, & hoc modo eum Patri similem in naturâ procedere, ejusque productionem esse generationem.

III. Ratio autem est: Pater siquidem producit Filium ut intelligens: ergo principium ipsius formale per locum intrinsecum includit actum primum intelligendi: hic enim non minus ad conceptum intelligentis requiritur, quam actualis intellectio: ergo principium formale Verbi essentialiter ingreditur actus primus intelligendi: ergo in generatione Filii, non intellectio tantum actualis, sed actus etiam primus ei communicatur, sicque ut dixi ex vi productionis procedit Patri similis in naturâ. Quod autem Pater ut intelligens, seu ut est hoc complexum, producat Filium, communis videtur sanctorum Patrum sententia, qui ut supra vidimus, affirmant æternum Patrem cognoscendo eum producere. Hinc etiam S. Thomas primâ parte, q. 34. art. ad 3. Pater, inquit, intelligendo se, & Filium, & Spiritum Sanctum, &c. concipit Verbum; intelligere autem, seu cognoscere non dicit cognitionem in abstracto, sed in concreto, & in subiecto, vel quasi subiecto, quod in Deo, ut Disput. illâ quartâ ostendimus, est actus primus intelligendi.

IV. Ex his habetur actum primum intelligendi alio modo constitui principium formale productionis Filii, quam illud constituat voluntas, aut aliud prædicatum, seu attributum divinum, cum unâ cum actuali intellectu ita sit de conceptu illius.

R.P. Comptoni Theol. Scholast. Tom. 1.

intrinsicò, ut sine eo intelligi omnino non possit, sicut potest sine volitione & aliis: ergo alio etiam modo simul cum intellectu communicatur Filio, quam vel voluntas, vel alia attributa: sed hæc communicantur materialiter: ergo actus primus formaliter.

Secundò, & efficacius probatur ex parte Filii: sicut enim Pater à sanctis Patribus dicitur formaliter cognoscendo, loquendo, &c. generare Filium, ita Filius ab iisdem dicitur intelligendo & audiendo generari: si ergo intelligendo & audiendo illa, quæ à Patre ei dicuntur, formaliter producat: ergo per productionem formaliter accipit vim & facultatem audiendi, seu intelligendi; alioqui non posset generari audiendo; vim autem, seu facultatem audiendi, seu percipiendi ea quæ dicuntur, in actu primo intelligendi suam esse, ostendi Disp. illâ 4. sect. octavâ: ergo conformiter ad hanc sententiam dici potest, & debet, Filio ex vi processionis formaliter communicari actum primum intelligendi.

SECTIO SEPTIMA.

Objectiones contra hunc generationis Verbi explicandi modum.

Dices primò: actualis intellectio subsistens per paternitatem constituit complexum intelligentis, & eadem intellectio subsistens per Filiationem constituit complexum audientis, ergo ad rationem vel intelligentis, vel audientis nil opus actu primo intelligendi. Respondetur negando antecedens: intellectio namque subsistens non constituit complexum intelligentis, subsistentia enim, seu Relatio secundum omnes nihil percipit, ac proinde esse nequit subiectum quasi seu substratum in denominatione intelligentis: ergo ad hoc complexum constituendum necessarius est actus primus intelligendi.

Dices secundò: Pater (idem est de Filio) ut amans producit Spiritum Sanctum, ergo ex vi productionis formaliter non amorem tantum actualem ei tribuit, sed radicalem, ergo actum primum amandi, nam hic non minus ad complexum amantis requiritur, quam actus primus intelligendi, ad complexum intelligentis, ergo Spiritus Sanctus ex vi processionis accipit actum primum amandi, ergo naturam, utpote quam nos in actu primo constituimus, sicque erit Filius, cum ex vi productionis procedat in similitudinem naturæ.

Concessis cæteris nego ultimam consequentiam, Spiritum Sanctum scilicet ex vi processionis accipere naturam. Ad probationem dico, nos non in actu primo amandi, sed intelligendi, naturam divinam constituisse. Ratio autem, quam hujus rei Disp. illâ quartâ citatâ assignavimus, est, Natura enim cujusque rei est primus conceptus determinatus per quem ab omni aliâ re distinguitur, actus verò primus amandi in Deo hoc munus non exercet, cum prior illo sit actus primus intelligendi; quem enim ordinem inter se servant actualis intellectio & volitio, eundem ratione nostrâ servant earum principia, seu actus primi.

Dices tertio contra primum argumentum sect. præcedente propositum: quando dicimus partes ut albus disgregat visum, nullo modo reduplicamus subiectum, sed solam formam, ergo nec in denominatione intelligentis. Respondetur latam inter complexa seu concreta physica extrinsecè operantia, & intentionalia hac in parte esse differentiam;

Qualitates

Filiusque voluntas.

V. Sicut Pater dicendo & intelligendo generat, ita Filius audiendo generatur.

I. Intellectio subsistens non constituit complexum intelligentis.

II. Pater & Filius communicant Spiritui Sancto formaliter actum primum amandi.

III. Ostenditur Spiritum Sanctum ex vi processionis non accipere naturam divinam.

IV. Latam inter qualitates intentionales & physicam differentiam.

qualitates siquidem physicae, ut hunc suum effectum extrinsecum operentur, non alio modo subiecti concursu indigent, quam ut existant, seu ut in esse ab eo conserventur; unde si miraculose extra subiectum constituantur, ut contingit in accidentibus Eucharisticis, aequè huiusmodi effectus producent, ac si existerent in subiecto, ut in speciebus sacramentalibus quotidianà constat experientia.

V. Qualitates intentionales extra subiectum, sunt qualitates emotiva.

Ad effectus extrinsecos haec qualitates non indigent subiecto.

V. Secus res se habet in qualitatibus intentionalibus; haec siquidem, vitales cum sint, ita ad suos effectus subiectum vitale, sibi que proportionatum requirunt, ut si extra illud divinitus conferentur, nihil possint, sed sunt instar qualitatum mortuorum, earumque in omnibus legem subeunt; unde nec operationem ullam nec oppositionem inter se exercent. Sic Disp. 21. de Anima, sect. 1. num. 3. 8. & 9. dixi assensum & dissensum de eodem obiecto, amorem item & odium, & id genus alias qualitates oppositas, simul in lapide aut ligno, aliòve subiecto effectuum eorum incapace constitui posse. Imò ad effectus extrinsecos non magis indigent subiecto, quam qualitates materiales, & mortuae; sic enim si Deus qualitatem, seu actum intellectus aut voluntatis elevare per potentiam obedientialem vellet ad florem aliquem, aut stellam producendam, perinde esset sive intra subiectum, sive extra existeret. Haec salvo meliori iudicio dici mihi posse videntur: si quis tamen melius quidpiam suggererit, libens amplectar.

SECTIO OCTAVA.

Satisfit reliquis circa generationem Verbi difficultatibus.

I. Atributa omnia ex vi processionis non communicantur.

OBJICIES primò: falsò supponere nos essentiam divinam in actu primo intelligendi sitam esse, illa quippe non intellectum tantum, sed voluntatem, omniaque in se divina attributa formaliter complectitur; ergo ruit totum nostrae sententiae fundamentum. Huic objectioni satisfactum est supra, totà Disp. 4. praecipue sect. 2. 3. & quartà.

II. Spiritus S. ex vi processionis non procedit ut Persona divina.

Objicies secundò: Spiritus Sanctus formaliter procedit ut Deus, & Persona divina, ergo ex vi processionis accipit naturam divinam. Respondetur cum Patre Arriaga hic, Disp. 47. num. 94. negando antecedens: quamvis enim realiter loquendo procedat Deus & Persona divina, non tamen ex vi processionis, cum ex hac, non naturam formaliter, ut sect. precedente, num. 3. ostensum est, sed actualem tantum volitionem simul cum actu primo volendi accipiat, in quibus ut ibidem declaravi, Natura seu Essentia divina formaliter non consistit.

III. Intellectioni accipit Spiritus Sanctus quia identificatur cum volitione.

Objicies tertio: si Spiritus Sanctus per processionem, ut dicimus, accipit intellectionem, ergo per intellectionem accipiat eam necesse est, volitio siquidem esse nequit principium ad communicandum intellectionem. Respondetur volitionem non posse directè & formaliter esse principium ad communicandum intellectionem; posse tamen indirectè & materialiter, quatenus nimirum intellectio realiter cum volitione identificatur, nec ullam cum Persona producta habent oppositionem: hinc ergo fit, ut dum per volitionem communicatur Spiritui Sancto volitio formaliter, per eandem ei communicetur intellectio materialiter; si-

Per volitionem communicatur intellectio materialiter & e contra.

cut e contra dum per intellectionem communicatur Filio intellectio directè & formaliter, eadem indirectè & materialiter communicatur volitio.

Objicies quartò: gratis definitioni generationis à nobis adjici particulas illas ex vi processionis. Respondetur, particulas hasc à Thomistis omnibus, aliisque plurimis Theologis huic definitioni apponi. Imò P. Ruiz hic, Disp. 6. sect. 7. late ostendit has particulas formaliter vel virtualiter illi ab omnibus ascribi. Addo, videri mihi particulas illas in hac ipsa definitione implicite includi; dum enim dicitur debere terminum oriri in similitudinem naturae, innuitur ad hoc primario tendere generationem, ut Filium sibi in naturà generando assimilet, quod est eum assimilare ex vi processionis, tanquam ex primario illius & naturae intento: ergo non apponuntur haec verba gratis.

Objicies quintò: Spiritus Sanctus procedit ut amans, ergo ut intelligens, nihil enim volitum quin praecognitum, ergo ex vi processionis accipit intellectionem. Respondetur, realiter quidem procedere Spiritum Sanctum intelligentem, sicut procedit aeternus, immensus, omnipotens &c. formaliter tamen non procedit ut intelligens, cum formaliter ex vi processionis non plus accipiat, quam reliceat in principio illius formali; hoc autem, ut sect. precedente, num. 3. diximus, est tantum amor actualis simul cum actu primo amandi. Pro illo ergo priori originis procedit amans quoad intrinsecam in denominatione amantis, in secundo autem, quo habet intellectionem denominationem amantis requisita: nullum autem est instans reale, in quo non sit perfectissimè amans completè.

Objicies sextò: hinc sequi Filii processionem esse perfectiorem processione Spiritus Sancti, cum hic ex vi processionis non accipiat naturam divinam, quam accipit Filius. Haec obiectio omnibus perinde est solvenda: urget enim Thomistas, qui cum suo Magistro intellectionem volitioni, urget Scotistas, qui cum suo volitionem in perfectione praerunt intellectioni: Urget eos, qui Filium peculiariter aiunt procedere ut imaginem, haec enim quaedam perfectio est, in Spiritus Sancti productione non reperta. Dico itaque, sicut supra, Disp. 61. sect. 1. cum communi sententià assenti Personam omnes et eandem numero, quam participant, naturam, esse in perfectione realiter & intensivè aequales, ita & esse aequales earum processionis. Quid autem praesens, & ratione nostrà sint, nil refert; sic enim licet omnes actus, seu representationes obiectorum in Deo sint ob perfectam inter se identitatem realiter aequales, representatio tamen formicæ, quæ talis, non est tam perfecta, ac representatio Angeli.

Objicies septimò: Vel Filius procedit similis in naturà, quia est per intellectum, vel quia per talem intellectum, nempe divinum: non primum, sic namque omnis productio per intellectum esset generatio: si verò dicatur secundum, Spiritus Sanctus procedet similis in naturà, cum procedat formaliter per voluntatem divinam, sicut Filius per intellectum, ergo etiam ejus processio erit generatio. Negatur tamen consequentia: ratio est, in intellectu enim divino, quæ tali, seu in actu primo intelligendi consistit formaliter natura divina: actus verò primus volendi seu voluntas non est formaliter natura, ut ostensum est sect. precedente, num. 3. Unde non aliter dicitur voluntas divina, nisi quia est à se, infinita &c. essentialiterque realem

IV. Rebus definitioni generationis additur, ex vi processionis.

Implicite in definitione continetur.

V. Quo modo Spiritus Sanctus procedat ut amans.

Procedit ut amans quoad intrinsecam ad denominationem amantis requisita.

VI. Filius & Spiritus Sanctus similes sunt in perfectione aequales.

Aliud est de perfectione reali, aliud de praesens.

VII. Filius procedit similis in naturà quia est per talem intellectum.

Quo modo Spiritus Sanctus procedat per voluntatem divinam, ut formaliter natura divina.

realem postulat cum natura divina identitatem, quamvis ipsa non sit formaliter divinitas.

Hic tandem noto, quod Disp. precedente, sect. 3. num. 5. huc remisi, rationem scilicet cur Filius sit imago Patris, non esse quod procedat ut intentionaliter ei similis, ut sect. tertia dictum est,

sed quia ex vi processionis accipit formaliter divinam essentiam, sicque procedit Patri similis in natura, quod non convenit Spiritui Sancto, qui ex vi processionis non naturam, sed voluntatem tantum accipit, ut latius declaravi sect. 6. & 7. num. præcipue tertio.

VIII.
Cur Filio,
& non Spiritui Sancto
competat
ratio imaginis.

DISPUTATIO LXVI.

De Persona Spiritus Sancti.

TERTIAM Trinitatis Personam, nempe Spiritum Sanctum dari, fide certum est, & in ipsis Sacris Literis non uno loco traditum: sic Matthæi ultimo, vers. 19. dicitur: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ioan. etiam 14. vers. 26. Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo. Prima item Ioan. cap. quinto, vers. 7. Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus. Eum vero esse Deum ostendi supra, Disputatione quadragesima-nonâ, sectione secundâ & tertiâ. Nunc reliqua ad illius notitiam spectantia sunt exponenda.

SECTIO PRIMA.

Quædam circa tertiam Trinitatis Personam inquiruntur.

I.
Ex quorum amore procedat Spiritus Sanctus.

PRIMUM est, ex quorum amore procedat Spiritus Sanctus? Ad hoc supra, Disp. 64. sect. 4. num. 1. diximus eodem modo de Spiritu Sancto procedendum quoad amorem, ac de Filio quoad cognitionem necessarium, & illum ex omnium illorum volitione procedere, ex quorum hic procedit intellectu necessariâ.

II.
De appellatione Spiritus Sancti.

Secundum, quod hic inquirendum occurrit, est de nomine Spiritus Sancti, quod nomen ut ex S. Augustino lib. 5. de Trin. cap. 11. & alibi notat S. Thomas hic, q. 36. art. 1. secundum se spectatum, essentiale est, non notionale; Deo enim ut Deo, utpote qui & Spiritus est, & Sanctus, adeoque omnibus tribus Personis competit. Cum tamen vox Spiritus motionem quandam vehementem, & impulsivam ex communi usu omnium & acceptione significet, & Spiritus Sanctus per amorem & impulsivum seu impetum, quod amoris proprium est, procedat, hinc ut notat S. Thomas citatus, hoc nomen Tertie Personæ peculiariter ex usu Ecclesiæ attribuitur, quod ei nomen ab ipso Christo impostum est Matth. ultimo, v. 19. Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Huc fortassis alludit S. Augustinus lib. 11. de Civit. cap. 10. dum ait: Spiritus Patris & Filii Spiritus Sanctus propria quadam notione huius nominis in sacris literis nuncupatur.

III.
Nomen Amoris omnibus etiam Personis competit.

Tertio inquirenda quædam sunt de nomine Amoris. Sicut ergo nomen Spiritus Sanctus, ut numero precedente vidimus, ita & nomen Amor omnibus tribus Personis est commune. Hinc idem

S. Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 17. Nescio, inquit, cur sicut Sapientia dicitur, & Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus; & simul omnes, non tres, sed una sapientia, non ita & Caritas dicitur Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, & simul omnes una Caritas. Ratio est, quia sicut intelligendi, ita volendi actus essentialiter omnibus & singulis Personis sunt communes.

Nihilominus, non essentialiter tantum, sed etiam notionaliter sumitur Amor, & Tertie Personæ peculiariter applicatur; cum ut supra, Disp. 50. contra Durandum cum communi Theologorum ostensum sit, Spiritum Sanctum procedere per voluntatem: ex quo fit, ut sicut secunda Persona, quia procedit per intellectum, dicitur Verbum, ita Tertia procedens formaliter per voluntatem dicatur notionaliter Amor.

Dicitur etiam Spiritus Sanctus ut observat S. Thomas hic, q. 37. art. 1. ad 3. Patris & Filii nexus, quia scilicet est amor mutuus, quo se invicem diligunt, ut dicitur infra. Ad quam rem apposuit S. Augustinus lib. 8. de Trin. cap. 10. Quid est amor, inquit, nisi quadam vita duo aliqua copulans, vel copulare appetens, amantem scilicet, & quod amatur.

Circa nomen Domi, quod Spiritui Sancto tribui peculiariter solet, notandum, esse illud, quod gratuito, & liberaliter dari potest. Necessarium non est, ut donum semper distinguatur à donante, unde idem seipsum dare potest: sic tota Sanctissima Trinitas sese creaturæ rationali per gratiam communicat. Hinc etiam Genes. 15. v. 1. dicit Deus: Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Si vero ad rationem Domi requirat quispiam distinctionem à donante, & ut ab eo procedat, Filius etiam est Donum: sic Isaie 9. v. 6. Parvulus natus est nobis, & Filius datus est nobis. Et Joan. 3. v. 6. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.

IV.
Nomen Amoris sumitur etiam personaliter.

V.
Spiritus S. est Patris & Filii nexus.

VI.
Notatur quadam circa nomen Domi.

Filius in divinis est Donum.